

תורה שכלמה

מתורתו של הגאון הצדיק רבי שכלמה רוזנר זצ"ל

גליון ה'

פרשת שמות תש"פ

מענייני הפרשה

הרחק משכן רע

בשם חבורת רשע, עכ"ל (הובא בח"ח הל' לשה"ר לאוין ד', ועוד שם כלל ו' סעיף ו'). הרי שאפילו אם אינו מדבר, נכלל בשם חבורת רשע.

ואם כן לא היה סגי במה שהיה יתרו מוחה ומתנגד, אלא צריך לעזוב חבורתם, כדי שלא יהא נכתב בשם "חבורת אנשי רשע".

עוד יש להוסיף על פי מה שכתב הרמב"ם (פרק ו' מהל' דעות ה"א): דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, נוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים, ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר "הולך את חכמים - יחכם, ורועה כסילים - ירוע" (משלי י"ג כ'), ואומר אשרי האיש וגו' (תהילים א' א'). וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים, ואין אנשיה ההולכים בדרך ישרה - ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים. עכ"ל הרמב"ם.

הרי שאם נמצא במקום רעים, עתיד הוא להיות נמשך בדעתו ובמעשיו אחריהם, ולבסוף ינהג כמוהם, ועל כן צריך להתרחק מהם, ולא סגי שיתנגד למעשיהם. ולכן הוצרך יתרו לברוח. לפי שחשש יתרו שמא תהפך דעתו לחשוב כמותם, כי דרך בני אדם להיות נמשך בדעותיו ומעשיו אחר חבריו, ולפיכך ברח.

וכן מפורש בתורה "מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה" (בראשית י"א), ופירש רש"י, כיון שראה אשור את בניו שומעים לנמרוד, ומורדים במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם, עכ"ל. ולא הסתפק במראה, כיון שחשש שמא ינטה אחריהם בתכלית הימים.

ולפי מה שנתבאר, הרי שיש ג' טעמים להנהגת יתרו שברח ולא הסתפק בהתנגדות, (רבינו יונה, צוואת רבי אליעזר הגדול, ודברי הרמב"ם), ובזה יש לפרש כוונת דוד המלך ע"ה בספר תהילים (א' א') "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב", נרמזו בפסוק זה שלשת החילוקים הללו:

על הראשון, כנגד השומע לשון הרע או פה מדבר נבלה, אמר "אשר לא הלך בעצת רשעים", אפילו להלוך עמהם אסור, ובאם לא הוא נענש על שמיעת הדברים, וכדברי רבינו יונה.

ועל השני, כנגד העומדים בחבורת רשע ונכתב בספר עמהם, אמר "ובדרך חטאים לא עמד". ובזכות זה שלא עמד ונמצא יחד איתם, לא נכתב עם העומדים שם.

ועל השלישי, כנגד המתחבר לרשעים, שעל ידי זה ילמד ממעשיהם וימשך בדעותיו אחריהם להתנהג כמותם, אמר "ובמושב לצים לא ישב".

"הבה נתחכמה לו" (שמות א' י').

אמרו רבותינו ז"ל (סוטה י"א א'): אמר ר' סימאי, שלושה היו באותה עצה, בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג. איוב ששתק - נידון בייסורים. יתרו שברח - זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית, שנאמר "ומשפחות ספרים ישבו יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב" (דברי הימים א ב' נ"ה).

ויש להבין למה ומפני מה ברח יתרו, והלא היה סגי שהיה מתנגד לעצת בלעם. בשלמא איוב ששתק נענש, כיון ששתק, אבל יתרו אם היה מתנגד, לכאורה היה די בזה להצילו מן העונש, ומדוע לא הסתפק בהתנגדות והוצרך לקום ולברוח, דכיון שאמר דעתו אם ישמעו מוטב, ואם לאו פטור.

ונראה על פי מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' מאמר קצ"ד ומאמר קצ"ח): "איש אשר ישמע את דברי בני אדם מדברים לשון הרע, או כי ישמע כל פה דובר נבלה, או יושב בסוד משחקים בוזים תורה ומצות, ויודע כי הם סרבים וסלונים (ע"פ יחזקאל ב' ו'), ואם יוכיחם לא יקשיבו אל דבריו, על כן ישים יד על פה - גם זה יענש, כי לא יענה כסילים באולתם. פן יאמרו כי הוא כמו הם, וכי הודה על דבריהם, אף כי יתחייב לענות ולגעור בהם לתת גודל לתורה ולמצוות אשר בזו לעגו להם, ויקנא לכבוד נקי וצדיק אשר ישחו בו.

וזה אחד מן הדברים אשר יתחייב האדם לעזוב בעבורם חברת הרשע, כי יענש בשמעו דבריהם הרעים וילאה לענותם, וזה הדבר מפורש בדברי שלמה, שנאמר "אל תקנא באנשי רעה ואל תתאו להיות איתם, כי שוד ייגה לבם ועמל שפתייהם תדברנה" (משלי כ"א ב'), רצונו לומר - כי תשא עון בחטאתם, כי תשמע דבריהם הרעים תמיד ותהיה כמחריש". עכ"ל השערי תשובה.

הרי שהאדם הנמצא בחבורת רשע, אפילו אם יודע הוא שאם יוכיחם לא יקשיבו אליו, ולכן מחריש הוא כנגדם, מכל מקום אדם זה ישא עוון בחטאתם, כי שמע דבריהם הרעים והיה כמחריש, ולכן צריך לעזוב חברתם.

ולפי זה מבואר, דעל כן הוצרך יתרו לברוח, ולא הסתפק בהתנגדות לעצם בלעם, כיון שמחובתו הייתה גם למחות, וכל שאי אפשר בידו למחות, הרי שמחובתו לברוח מחבורת רשע, ואסור להימצא ולהיות איתם יחד.

ועוד יש להוסיף, על פי מה דאיתא בפרקי דרבי אליעזר בצוואתו לבנו הורקנוס (אות מ"ט), "בני אל תשב בחברת האומרים גנאי על חבריהם, כי כשהדברים עולים למעלה - בספר נכתבים, וכל העומדים שם נכתבים

"וְכַאֲשֶׁר תִּקְוֶה מִן הַסֵּפֶר - תִּרְחַפְשֵׁי בְּאֶשֶׁר לְמִדַּת אִם יֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֲשֶׁר תּוֹכַח לְקִיּוּמוֹ" (איגרת הרמב"ן)

עבודת התפלה

כאשר נחקק עלי שער ספרו.

גם סידור מיוחד בשם "סדר התפלה" הוציא, בו הביא מקורות לכל חלק וחלק מחלקי התפלה, שיש שסוברים שאינו חובה... והראה מקורו טהור, מעלתו, תועלתו וחשיבותו, של כל חלק וחלק מחלקי התפלה.

אף בצוואתו ראה צורך לחזור ולשנן זאת, ואלו דבריו:

תפילתכם תהיה בשלימות. ולא כאותם הבאים ב"סוס פרעה" והולכים "ברכב ובסוסים"...

כמה חן יש לתפילה מתחילתה ועד סופה... וכן תפילת מנחה וערבית...

אבקשכם לא לתפוס "טרמפ" על מנין שכבר התחיל...

אם יש מנין נוסף בעוד איזה דקות - תתחילו בהתחלה עם הציבור...

ונראה להביא בזה כמה שורות מהקדמתו לחיבורו "סדר התפלה":

נהגו כל ישראל לקרוא לספר התפלה בשם "סדור", ובודאי שם זה יסודתו בהררי קודש, ושמו ראוי לו, דכל התפילה מראשיתה ועד סופה מיוסדת על סדר נכון ממטה למעלה, וכמו שכתב החיי אדם (כלל כ סעיף א') דהתפלה נחלקת לארבעה חלקים, כנגד ארבעה עולמות זה למעלה מזה, ע"ש. ולפיכך נקרא ספר התפלות בשם "סדור", דכולה מסודרת בסדר נכון, שקודם אומר הברכות והקרבנות, ואחר כך פסוקי דזמרה, ואחר כך ברכות קריאת שמע, וקריאת שמע, ואחר כך התפלה, ואחר כך קדושה דסדרא, וכל חלק כנגד עולם אחר בסדר מסודר ומתוקן, לתקן העולמות העליונים.

וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ו' ב') על התפלה, שהיא מ"דברים העומדים ברומו של עולם", ופירש רש"י "כגון תפלה שעולה למעלה". ונראה לפרש כוונתו, שהתפלה עולה למעלה לתקן העולמות העליונים.

וצריכים להתחזק באמירת התפלה מראשיתה ועד סופה, ולא באנו לחזק רק בענין אמירת הקרבנות בלבד.

ומי שרגיל בדילוגים, כמעט לא ימצא שהתפלל תפלה שלימה, וכמה בושה תהיה לו לעתיד לבוא כאשר כל תפלותיו חסרות. על כן יזרז האדם עצמו שתהא תפילתו שלימה, ואז תקובל ברצון.

לקחי מוסר מן הפרשה

"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" (שמות

ג' ה')

בספר חפץ חיים על התורה (פרשת שמות דף צ"ד) כתב: אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ד), "אל תאמר לכשאפנה אשנה". כי האדם חושב בנפשו, לכשירחיב לו ה' גבולו ויוטב מצבו - אז יעסוק בתורה ובמצות, לא כן עכשיו כשהוא בצרה וצוקה. ולזה אמר התנא אל תאמר לכשאפנה אשנה.

ולזה רמז הכתוב, "כי המקום אשר אתה עומד עליו", באותה שעה, באותו מצב, "אדמת קודש הוא", כי אפשר שרצון ה' הוא דווקא בעבודה מאותה שעה הדחוקה לך, ועל ידי עבודתך בשעה קשה זו - יעלה ניחוחך לרצון לפני השי"ת, ושמא הקב"ה רוצה ממך דוקא את המצב של המצב הזה של "לא תפנה", שהוא מתוך צער, והשכר עליו מרובה ביותר, שכן אמרו רבותינו ז"ל (ששיר השירים רבה פ"ח), "הלומד תורה בצער - נוטל אלף בשכרו".

והנה הקשה הגר"ח מברסק זצ"ל, למה לי הטעם לחייב לעסוק בתורה משום "שמא לא תפנה", תיפוק ליה שיש עתה חיוב של תלמוד תורה. ותירץ, שפעמים שעתה אין דעתו מיושבת כל כך לעסק התורה, ומפסיק מלהגות בה כדי שיוכל אחר כך לעסוק בה ביתר שאת. ולזה אמר התנא "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה".

ולפי דרכינו יש לפרש, שכונת התנא שמוטל על האדם לעסוק בתורה בכל עת ובכל שעה, שמא הקב"ה חפץ דוקא במצב זה של "שמא לא תפנה", מתוך הדחק, והוא הרצוי לפניו ית"ש. [וראה עוד מה שהוסיף בזה ר' שלמה זצ"ל בספר עלי באר (עשה י"ב). ע"ש].

ולפי זה מה לו לאדם להתקנא בחבירו, בכישוריו ובכישורונותיו?! הלא על כל אחד ואחד הוטלה עליו עבודה, והיא דוקא העבודה החשובה והרצויה לפניו יתברך! ואם הוטל עליו לעבוד את ה' מתוך חסר, מתוך צער, זו בדיוק העבודה שהקב"ה חפץ ורוצה ממנו.

ושמעתי מהרה"ג רבי נטע פריינד שליט"א לרמוז כוונתנו זו בדברי חז"ל (ערכין כ"ד א') "אין להקדש אלא מקומו ושעתו", לומר לך: שלא יאמר אדם, אלך עם ה"הקדש" למדי, ששם שווה ה"הקדש" ביותר, ולא יאמר אמתין להקדש ליומי דניסן, עד שיתייקר השער, אלא מיד ימכרו או יפדנו, **דאין להקדש אלא מקומו ושעתו**.

ובספר שיחות החפץ חיים כתב: אל יחשוב האדם, "אם הייתי בדור אחר, ואם הייתי במצב אחר, הייתי עובד ה'...", אלא, המקום והמדרגה שאתה עומד שם, **אדמת קודש הוא**, ובמקום זה תוכל לכבד ולעבוד את ה'.

ועוד הובא בספר שיחות החפץ חיים (עמוד צ"ה אות י"ג), כי האדם דומה לאיש צבא, שבאותו מקום ומשמר שנפקד לעמוד שם - עומד. הוא לא הולך למקום שלא ציוו אותו לעמוד ולשמור שם. והוא לא זונח את תפקידו ושמירתו. אם נשמתך נשלחה עתה בדורות אלה - צריך אתה להיות בדורות אלה.

וזהו שאמר הכתוב "אל תאמר מה היה שהימים הראשנים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה" (קהלת ו' י').